

บทที่ ๔

วิเคราะห์บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริโร ผศ.ดร.)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้เป็นหลักใหญ่ ซึ่งเปรียบเหมือนนโยบาย พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามที่ได้เสนอมานี้ ส่วนยุทธวิธีในการบริหารให้ครบทั้ง ๖ ประการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับว่า พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารนั้น ๆ จะใช้วิธีการใด หรือใช้หลักธรรมในการบริหารอย่างไร เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริโร, ผศ.ดร.) ถือได้ว่าเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่โดดเด่นรูปหนึ่ง เนื่องจากท่านเป็นพระเถระที่ให้ความสำคัญกับการบริหารตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ครบทั้ง ๖ ด้าน จนเป็นที่ปรากฏแก่สาธารณชน ด้วยท่านมีหลักการและวิธีการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ควรเอาเยี่ยงอย่าง และแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่าน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะได้เสนอแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านดังต่อไปนี้

๔.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริโร ผศ.ดร.)

สำหรับประเด็นที่จะต้องศึกษากันต่อไปก็คือประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิริโร, ผศ.ดร.) ว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการทำงานหรือการปฏิบัติหน้าที่ หรือเป็นแรงจูงใจทำให้ท่านทำหน้าที่ในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดเราจะพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จนั้นมีดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ปัจจัยด้านจิตวิทยา

สำหรับการศึกษาถึงปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องหรือที่เป็นแรงขับเคลื่อนในการมีแรงผลักดันในการทำหน้าที่หรือการมีบทบาทในการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จของพระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริโร, ผศ.ดร.) นั้นเป็นการศึกษาถึงระบบความคิดของ

มนุษย์ผ่านทางพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งนักจิตวิทยาสมัยใหม่นิยมศึกษากัน เพื่อให้เข้าใจถึง ธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ การศึกษาพฤติกรรม มนุษย์ของนักจิตวิทยามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรม มนุษย์ (๒) เพื่อบรรยาย อธิบาย ทำนายพฤติกรรมมนุษย์ (๓) เพื่อควบคุมพฤติกรรมมนุษย์^๑ แม้ ในคริสต์ทศวรรษที่ ๒๐ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่มีความเห็นในแนวเดียวกันว่า พฤติกรรมที่มนุษย์แสดง ออกมานั้นย่อมมีสาเหตุ หากต้องการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้เป็นไปตามความประสงค์ของ สังคมแล้ว จะต้องแก้ไขและป้องกันที่สาเหตุของพฤติกรรมเป็นประการสำคัญ จึงได้มีการ ศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมา โดยมีสมมติฐาน ที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น ยังได้ทำการศึกษาทดลองแล้วนำเสนอผลงานจากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ในรูปแบบทฤษฎีของคนออกเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง โดยในสมัย คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักจิตวิทยาต่างมีความเชื่อเรื่องธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างกันออกไป

ซึ่งจากการศึกษาเราจะพบว่านักจิตวิทยากลุ่มที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในการ แสดงออกหรือการกระทำทุกอย่างที่เด่นชัดมากที่สุดก็ได้แก่ นักจิตวิทยากลุ่มจิตนิยมโดยมี ฟรอยด์ (Sigmund Freud, ค.ศ. ๑๘๕๖-๑๙๓๙) เป็นผู้นำกลุ่ม โดยมี ฟรอมม์ (Fromm) และ อีริก สัน (Erikson) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ นักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์นี้ เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วนคือ^๒

- ๑) จิต : ฟรอยด์เชื่อว่าจิตของมนุษย์แบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ
 - ๑.๑ จิตไร้สำนึก (Unconscious)
 - ๑.๒ จิตกึ่งสำนึกหรือจิตก่อนสำนึก (Subconscious หรือ Preconscious)
 - ๑.๓ จิตสำนึก (Conscious)
- ๒) แรงขับพื้นฐาน (Basic Drive) มีอยู่ ๓ ชนิด คือ
 - ๒.๑ แรงขับที่จะดำรงชีวิตอยู่ (Life Instinct)
 - ๒.๒ แรงขับที่จะทำลาย (Death Instinct)
 - ๒.๓ แรงขับทางเพศ (Sexual Instinct)

^๑สมใจ ลักษณะ, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์ราชภัฏสวนสุนันทา , ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

^๒มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, มนุษย์กับสังคม, หน้า ๔๗.

^๓วีรเริงรอง รัตนวิไลสกุล, มนุษย์สัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕-๒๖.

โดยแรงขับพื้นฐานทั้ง ๓ ชนิดนี้จะอยู่ในส่วนของจิตไร้สำนึกของมนุษย์และเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ในการโต้ตอบทางสังคม โดย فروยด์ เชื่อว่า...ชีวิตของมนุษย์หล่อหลอมมาจากการต้องการทางร่างกาย แรงขับทางเพศ และ สัญชาตญาณของความก้าวร้าว ดังนั้น พฤติกรรมภายในของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติจึงมีลักษณะของความเป็นมนุษย์และสัตว์ผสมผสานอยู่ด้วยกัน โดยมนุษย์จะมีลักษณะเหมือนกันสัตว์อื่น ๆ ในแง่ของความต้องการอาหาร การขับถ่าย และความต้องการทางเพศ และจะแตกต่างจากสัตว์ทั่วไปในแง่ที่ว่า มนุษย์สามารถแยกตนออกจากเรื่องของ สัญชาตญาณ อีกทั้งสามารถพัฒนาเทคนิคการสื่อสารความหมายต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ในขณะที่สัตว์อื่น ๆ ไม่สามารถทำได้ ฉะนั้นถ้าจะยอมรับความเป็นมนุษย์ของคนก็ไม่ควรปฏิเสธความเป็นสัตว์ของเขาด้วย เพราะพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์เป็นผลมาจากกระบวนการจิตไร้สำนึก ซึ่งเกิดจากแรงจูงใจที่ไม่รู้ตัว (Unconscious Motivation) เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ความปรารถนาอยากได้สิ่งต่าง ๆ ความเกลียด ความกลัว เป็นต้น โดยที่สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ นานา ที่แม้แต่ตนเองบางครั้งก็ไม่สามารถจะเข้าใจตนเองได้

นอกจากนักจิตวิทยากลุ่มจิตนิยมที่มี فروยด์ เป็นผู้หนึ่งที่ทำการศึกษาความรู้เรื่องจิตมนุษย์ที่แสดงออกผ่านทางพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วก็ยังมีนักจิตวิทยาทางด้านพฤติกรรมศาสตร์อีกท่านที่ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ก็คือ Abraham Maslow ที่ได้เสนอทฤษฎีความต้องการของคนทฤษฎีนี้อธิบายหลักความต้องการของคน ๒ ประการ คือ หลักความขาดแคลน (deficit principle) กับหลักความก้าวหน้า (progression principle) Maslow กล่าวว่ามนุษย์มีความต้องการเรียงตามลำดับขั้น ๕ ลำดับ^๔ คือ

- (๑) ความต้องการทางกายภาพ (Physical Needs)
- (๒) ความต้องการทางความมั่นคง (Security Needs)
- (๓) ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs)
- (๔) ความต้องการชื่อเสียง (Esteem Needs)
- (๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self - Actualization)

โดยที่มาสโลว์ เห็นว่ามนุษย์เรานั้นจะทำสิ่งใดก็ตามจะต้องทำมาจากพื้นฐานของความ ต้องการหรือ need ของตนเองหรือสังคมเป็นสำคัญ โดยทฤษฎีความต้องการดังกล่าวถือว่าเป็นแก่นของการแสดงออกหรือการกระทำของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป

^๔ รศ.พงศ์ศักดิ์ ศรีสมทรัพย์, รศ.ชลิตา ศรีมณี, หลักการจัดองค์การและการจัดการ, หน้า ๕๐ – ๕๑.

หลังจากที่ได้นำเสนอประเด็นเรื่องทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาทั้งสองประเภtnั้นแล้ว ประเด็นต่อไปที่จะต้องศึกษาก็คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาว่าการที่ท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์สิริขโร, ผศ.ดร.)ได้ดำเนินชีวิตผ่านการแสดงบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จนั้น ได้มีแรงผลักดันหรือปัจจัยที่ส่งผลทำให้ท่านแสดงบทบาทเหล่านั้นหรือไม่ โดยเฉพาะปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งจากการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ท่านสามารถแสดงบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแง่ของจิตวิทยา ซึ่งจากการศึกษามาเราจะพบว่าปัจจัยทางด้านจิตวิทยาที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จของท่านนั้นก็คือแรงผลักดันในชีวิตครอบครัว จากการศึกษามาเราจะพบว่าเมื่อวัยเด็กท่านต้องดิ้นรนกับการดำเนินชีวิตมากเนื่องจากว่าท่านเกิดในครอบครัวที่ยากจนและต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวเพื่อช่วยเหลือมารดาของท่านทำงาน บางครั้งต้องอดมือกินมือเพื่อให้น้องๆ ใ้อิ่มและต้องไปทำงานในต่างถิ่นเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว การที่ท่านต้องประสบกับความยากลำบากต่อสู้ดิ้นรนในการดำเนินชีวิตในวัยเยาว์นั้นก็ถือว่าเป็นแรงผลักดันประการหนึ่งที่ทำให้ท่านเป็นคนที่ไม่ยอมแพ้ในโชคชะตาชีวิต และเมื่อเข้ามาบวชจึงทำให้มองเห็นความลำบากและต้องพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ไปด้วยความอดทนเริ่มตั้งแต่การศึกษาเล่าเรียนให้จบทางธรรมกระทั่งถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค และเพราะความที่ตนเอง (๑) เป็นผู้นำคนอื่นมาตั้งแต่เด็ก จึงทำให้ท่านกลายมาเป็นผู้นำคนและเมื่อมาดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จึงสามารถที่จะเป็นผู้นำคนอื่นได้ดี (๒) เพราะการขาดโอกาสทางการศึกษาย่อมทำให้ท่านมีแรงผลักดันในการแสวงหาโอกาสทางการศึกษาเพื่อตนเอง และให้ค่าเชิงการศึกษาและมอบโอกาสในทางการศึกษาให้กับคนอื่นด้วยการดำเนินการในด้านการศึกษาสงเคราะห์ช่วยเหลือให้ทุนกับผู้ขาดแคลนอยู่ตลอดเวลา และ(๓) เพราะความเป็นผู้เคยลำบากมาก่อนจึงทำให้ท่านได้ทำการช่วยเหลือผู้อื่นในการบริหารงานด้านสาธารณะสงเคราะห์^๕ ได้อย่างทั่วถึง (๔) เพราะความที่ท่านเห็นถึงความไม่รู้ของชาวบ้านที่ถูกหลอกและไม่เท่าทันคนอื่นท่านจึงได้ดำเนินการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ให้กับสังคมโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ซึ่งการกระทำดังกล่าวหากนำมาพิจารณากับหลักจิตวิทยาของ فروยด์ จะพบว่าเหตุผลทางจิตวิทยาของท่านก็คือการมีจิตที่จัดเป็นแรงขับที่สำคัญคือจิตในส่วนที่เป็น super ego มากเนื่องจากท่านเป็นคนที่มุ่งประโยชน์เพื่อคนอื่นเป็นสำคัญอันถือว่าเป็นแรงขับในส่วนของศีลธรรม ความงามดีความงามของจิตใจ โดยมีแรงขับในระดับ อีโก และอิด ที่ท่านได้พบเห็นหรือ

^๕ สัมภาษณ์, ดร.อิทธิเทพ ผาพา อาจารย์ประจำ ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ประสบมาตอนเมื่อท่านยังเป็นเด็ก โดยแรงขับทางจิตวิทยาดังกล่าวได้ทำให้ท่านกลายมาเป็นผู้ที่มีความอดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมุ่งมั่นในทางสังคม ในการช่วยเหลือสังคมเป็นหลัก

อนึ่งหากจะนำหลักจิตวิทยาของมาสโลว์มาอธิบายกับบทบาทการบริหารงานของท่าน พระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร, ผศ.ดร.) ก็จะพบว่าเมื่อว่ากันตามธรรมชาติมนุษย์เราถ้าจะมีความต้องการเป็นธรรมชาติ และพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร, ผศ.ดร.)ก็เช่นกันท่านก็เป็นผู้ที่มีความต้องการไม่ว่าจะเป็นความต้องการส่วนตัวที่เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานหรือจะเป็นความต้องการทางสังคม แต่ท่านเป็นผู้หนึ่งที่เริ่มการแสวงหาสิ่งที่ท่านต้องการจากพื้นฐานความต้องการของตนเองแล้วขยายความต้องการนั้นไปสู่ชุมชนและสังคมด้วย ดังจะสังเกตเห็นได้จากการที่ท่านได้ดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยมุ่งถึงการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมเป็นหลักด้วยการสร้างและบำรุงวัดให้เจริญรุ่งเรือง การสร้างมหาวิทยาลัยให้สามารถรองรับการจัดการศึกษาให้กับประชาชนทั้งในส่วนของคุณุศลและบรรพชิตในนามของวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์จนประสบความสำเร็จสามารถเปิดการเรียนการสอนได้เกือบทุกระดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มุ่งถึงความต้องการของสังคมเป็นเกณฑ์

จากการกล่าวมาเราจะพบว่าปัจจัยทางด้านจิตวิทยาถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร ผศ.ดร.)ได้ดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จ

๔.๑.๒ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ

สำหรับปัจจัยที่ทำให้ท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร, ผศ.ดร.)ดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จครบทั้ง ๖ ด้านดังกล่าวมานั้นมีสาเหตุหรือปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ซึ่งจากการศึกษามาเราจะพบว่าพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร, ผศ.ดร.) เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการบริหารเป็นอย่างดีโดยเฉพาะ (๑)บุคลิกภาพในการเป็นผู้นำ สำหรับผู้นำ (Leader)ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการบริหารงานองค์การ ทุกองค์การล้วนแต่มีวัตถุประสงค์องค์การที่องค์การนั้น ๆ จะต้องดำเนินไปให้ถึงเหมือนกันทั้งนั้น ที่ต่างกันก็คือผู้นำ ถ้าหากองค์การใดมีผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง สามารถใช้อำนาจสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามได้ องค์การนั้นก็จะประสบความสำเร็จกล่าวคือบรรลุวัตถุประสงค์องค์การได้ แต่ในทางกลับกันหากองค์การใดได้ผู้นำที่ไม่ดีไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้้องค์การนั้นประสบความล้มเหลว ฉะนั้นผู้นำจึงสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานองค์การ เนื่องจากมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางขององค์การ ให้ดำเนินในทิศทางต่าง ๆ ตามต้องการ อาจกล่าวได้ว่าองค์การจะเสื่อมหรือเจริญรุ่งเรืองนั้นมีผู้นำเป็นสำคัญ และเมื่อหันมาพิจารณาบุคลิกภาพของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริขโร ผศ.ดร.) จะพบว่าท่านเป็นคนที่มีพุดน้อยแต่มี

น้ำหนัก อ่อนโยนประณีตประนอม และประสานสัมพันธ์ทั้งในส่วนของการทำงานหรือการเข้าสังคม
 หนึ่ง แม้แต่ในด้านการห่มครองผ้า ท่านก็จะเป็นที่มีความใส่ใจในการครองผ้าห่มเป็นปริณทล ซึ่ง
 สามารถยึดโยงจิตใจผู้อื่นได้ (๒)บุคลิกภาพด้านการเผยแผ่ นอกจากท่านจะเป็นผู้ที่นุ่งห่มเป็น
 ปริณทลแล้ว ท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริธโร ผศ.ดร.) ยังเป็นผู้ที่รู้จักการพูดและการวางตัว
 โดยเฉพาะเวลาที่ท่านแสดงธรรมนั้นท่านมุ่งถึงผู้ฟังเป็นหลัก การใช้สำเนียงการเทศน์นั้นเป็นไปตาม
 หลักการทางพระพุทธศาสนา จากการที่เราได้กล่าวถึงบุคลิกภาพทั้งสองประการนั้นจะพบว่าหากผู้ใด
 ก็ตามมีบุคลิกภาพทั้งสองประการนั้นย่อมสามารถที่จะบริหารงานในด้านอื่น ๆ ให้ประสบ
 ความสำเร็จลงได้ เพราะการดำเนินการบริหารกิจการในด้านอื่นๆย่อมอาศัยพื้นฐานของบุคลิกภาพ
 ทั้งสองประการนี้เท่านั้น

๔.๑.๓ ปัจจัยด้านสังคม

สำหรับปัจจัยทางด้านสังคม หมายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่มีผลทำให้
 ท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริธโร ผศ.ดร.) สามารถที่จะดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้
 ประสบความสำเร็จได้ โดยปัจจัยทางด้านสังคมที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบ
 ความสำเร็จมีดังนี้ (๑) ครอบครัว แม้ว่าท่านจะเกิดในครอบครัวที่ยากจนแต่เราก็จะพบว่าท่านได้รับ
 การสั่งสอนจากครอบครัวให้เป็นคนดีมีความกตัญญูตวาทิตต่อผู้มีพระคุณ (วัด เมื่อท่านยังเด็กท่าน
 เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระศาสนาโดยเฉพาะกับวัด แม้ว่าท่านจะเป็นผู้ที่ไม่มีโอกาสในการใช้
 เวลาเพื่อความสุขสนานเหมือนเด็กๆไปแต่สิ่งที่ท่านมีมากกว่าเด็กคนอื่นๆก็คือการได้มี
 โอกาสเข้าใกล้วัดเพราะท่านเป็นเด็กที่ชอบเข้าไปเล่นในวัดเวลาว่างงานและได้สนทนาพูดคุยกับ
 พระภิกษุและรับการสั่งสอนจากพระภิกษุอยู่เสมอทำให้ท่านเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็น
 อย่างมาก และได้ใกล้ชิดกับพระเถระผู้เป็นผู้นำทำให้เกิดแรงบันดาลใจกับการเป็นผู้นำนั้นรวมถึง
 การมีแรงบันดาลใจจากพ่อที่มีความเป็นผู้นำสูงทำให้ท่านกลายมาเป็นผู้นำของคนอื่นในทุกที่

นอกจากนั้นบรรดาเพื่อนๆที่เติบโตมาด้วยกันก็ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมเช่นกัน
 ดังเราจะพบว่าเมื่อท่านเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรแล้วท่านก็ตั้งใจเรียนและปรับตัวเข้ากับเพื่อนใน
 บางครั้งก็ต้องเป็นผู้นำเพื่อนทำให้ท่านเกิดแรงงูใจในการเป็นคนที่ต้องเป็นผู้นำผู้อื่นอยู่เสมอ และ
 นอกจากเพื่อแล้วก็มีครูอาจารย์ในโรงเรียนที่เอาใจใส่ดูแลท่านในยามที่ลำบากเมื่อมีโอกาสครูก็สอน
 ให้ท่านเป็นคนดี เป็นต้น

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่าเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วก็จะพบว่าการที่ท่าน
 สามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จในหลายๆด้านนั้นก็เพราะมีเหตุปัจจัยที่
 สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ปัจจัยด้านจิตวิทยา คือความเป็นผู้ที่มิจิตใจที่เข้มแข็งและเสียสละ ปัจจัย
 ด้านครอบครัว คือการที่ท่านมีแรงงูใจในการทำงานจากการให้การอบรมสั่งสอนของทุกคนใน

ครอบครัว และปัจจัยด้านสังคมไม่ว่าจะเป็นเพื่อ ครูอาจารย์และผู้ใกล้ชิดที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินการในบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จได้

๔.๒ หลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติเมธี (สถฺยภูมิจิวิโร, ผศ.ดร.)

สำหรับประเด็นต่อไปที่จะต้องนำมาศึกษาก็คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงรายละเอียดในเชิงวิเคราะห์ถึงกรอบในการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านว่าในรายละเอียดของภารกิจการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้านนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดเราสามารถที่จะพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ด้านการปกครอง

สำหรับหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนของการปกครองนั้นตามพระราชบัญญัติใช้คำว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^๖ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม หรือคำว่า การปกครองนั้นหมายถึง คำว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอนอบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^๗ ดังนั้น ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำทางคณะสงฆ์ในระดับของเจ้าอาวาสนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ในการปกครอง คือ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

^๖พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^๗พระราชญาณวิสิฐ(เสริมชัย ชยมงฺคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗ , (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น และนอกจากนั้นเจ้าหน้าทีหรือเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในหมวด ๕ ว่าด้วยเรื่องของวัด ไว้ในมาตราที่ ๓๗-๓๘ มีข้อความดังต่อไปนี้^๕

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

อนึ่ง เพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่างเว้นเลย จึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา ๓๙ ดังนี้

“มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

^๕ กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายอาศรมาคม”

หน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๘ เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวม ส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อย ยังมีในบทบัญญัติอื่น ๆ อีก ส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย^๕

ประเด็นที่สำคัญของการปกครองของ พระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริวิโร, ผศ.ดร.) จะต้องปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษาได้สะดวกสบาย เหมาะกัน เกื้อกูลหรือเอื้ออำนวย ที่เรียกว่า สัปบายะ^๖ การปกครองที่ดีที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยต้องให้เกิดธรรมสัปบายะคือ ให้สะดวกแก่ การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม คือการปกครองต้องให้อื้อต่อการศึกษา ให้พระสงฆ์ทุกรูปได้ เข้ารับการศึกษา ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ในด้านการปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา เมื่อการศึกษาดิ การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นได้แล้วก็จะทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น บทบาทของ พระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริวิโร ผศ.ดร.) ในด้านการปกครองนี้มีทั้งความเมตตา กรุณาและเข้าใจในชีวิตของทุกคนในยุคสมัยใหม่ ส่งเสริมให้ทั้งพระและฆราวาสได้เล่าเรียน การศึกษาเป็นพื้นฐานที่จะเป็นปัจจัยในสนองงานพุทธศาสนาทั้งในวัดนครสวรรค์และวิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์ ที่จะต้องพัฒนาเจริญก้าวหน้าต่อไป เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาตามที่ท่านได้วาง แนวทางไว้ ตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้หลักการผู้นำไว้ว่า คุณธรรมที่แท้จะเกิด ก็ต่อเมื่อปัญญามีความแจ่มชัด คือความกรุณาอยากจะช่วยเหลือผู้อื่น เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าทรงมี ความกรุณาที่บริสุทธิ์เพราะเกิดจากปัญญา คือเข้าใจชีวิตมนุษย์ที่ต้องการ ได้รับคำชมเชย เป็นที่ ยอมรับในสังคม เป็นผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต สิ่งเหล่านี้พระเทพปริยัติเมธีได้เข้าใจถึง ความรู้สึกพระ สามเณรและฆราวาสที่อยู่ใต้บังคับบัญชา จึงได้ให้ความเมตตา กรุณา ปกครองคน ให้มีความรู้ความสามารถแล้ว ยังได้ตอบแทนคุณพุทธศาสนา^๗

ฉะนั้นพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริวิโร ผศ.ดร.) ในฐานะเป็นผู้นำสงฆ์ จึงต้องปกครอง สนับสนุนให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาเพื่อเป็นผู้นำในสังคมไทย ทั้งด้านศีลธรรม จิต วิญญาน ศาสนาและด้านสติปัญญา โดยศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรพจน์ เผยแผ่คำสั่งสอน รู้จักใช้ภาษาและ เทคโนโลยี การสื่อสารสมัยใหม่ แบ่งปันความสุขสงบร่วมเย็น รวมทั้งปกป้องคุ้มครองพระ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๔.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), มองให้ลึก นึกให้ไกล ข้อคิดจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

ศาสนา^๒ สิ่งเหล่านี้ได้แสดงถึงหลักการของความเป็นผู้นำเป็นคุณธรรมของผู้นำมีองค์คุณ ๓ ข้อ คือ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง

๔.๒.๒ ด้านการศึกษา

สำหรับการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นถือว่าเป็นภารกิจที่พระสังฆาธิการจะต้องมีบทบาทในการเข้าไปดำเนินการก็คือการจัดการศึกษาหรือที่เรียกกันว่าเป็นหน้าที่ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น ๒ ส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ซึ่งการศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา^๓

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือการศึกษาศาสนาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ ดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

^๒ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), *สงฆ์ผู้นำสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

^๓ พระครูปลัดอาทิตย์ อุดมเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนา (ประยูร ธมฺมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๕

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^{๑๔}

บทบาทด้านการศึกษานี้ พระเทพปริยัติเมธี(สฤษฏ์ ลีธิขโร ผศ.ดร.) เห็นว่า ทั้งพระสงฆ์สามเณร ตลอดจนชาวพุทธทั่วไป ก็คือวิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น ในหลักการของพุทธศาสนาสอนตามธรรมชาติว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ ด้วยการเรียนรู้ ชีวิตของมนุษย์ ถ้าจะเป็นชีวิตที่ดี ต้องมีการศึกษาตลอดเวลา^{๑๕} แม้กระทั่งพระภิกษุที่เรียกว่าพระเสขะบุคคล ก็ยังต้องศึกษาอยู่^{๑๖} ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่าไตรสิกขา อันได้แก่ สิลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา^{๑๗} ซึ่งได้ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา (๑) เพื่อพระภิกษุสามเณร เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพระภิกษุสามเณรทั่วไปในจังหวัดนครสวรรค์ ด้วยการให้การอุปถัมภ์สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในด้านพระปริยัติสามัญแผนกบาลี นักธรรมและพระปริยัติธรรมแผนกสามัญอย่างเต็มที่ (๒) จัดการศึกษาเพื่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น

^{๑๔} พระพุทธนา รณนิรมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), เล่าเรียน-ทำงานกันไปชีวิตได้อะไร, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๘, หน้า ๒.

^{๑๖} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๓/๑๕๔.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

การจัดการศึกษาเพื่อพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ทั่วไป ด้วยการตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นและท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้จัดให้มีการเรียนการสอนทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมถึงระดับปริญญาตรี-โทของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ โดยท่านได้การริเริ่มสร้างอาคารเรียนใหม่ในพื้นที่ ๓๕๐ ไร่ ใช้เป็นสถานที่ศึกษาของพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสทั่วไป ส่งเสริมให้พระอาจารย์และเจ้าหน้าที่ในวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นจนถึงระดับปริญญาเอก เพื่อให้เป็นแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้มีสภาพจิตใจที่ดี ส่งผลต่อการทำงาน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษาที่ถูกต้องโดยใช้ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักสูตรที่สำคัญในการจัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทในด้านศาสนศึกษา พระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิทธิโร ผศ.ดร.) ได้เน้นการศึกษาให้เกิดปัญญา ๒ ด้าน คือปัญญาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติ และปัญญาที่สามารถใช้ความรู้ที่จัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิตได้และสังคมของมนุษย์ได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น^{๑๘} จะเห็นได้ว่า ท่านต้องการใช้การศึกษาไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ฉะนั้น หน้าที่โดยตรงของการศึกษานั้นจึงเป็นตัวแก้ปัญหา ถ้าการศึกษาผิดพลาดกลายเป็นตัวก่อปัญหา ท่านจึงต้องการให้การจัดการศึกษาจะต้องได้ตามมาตรฐาน เพื่อให้พระนิสิตและฆราวาส เมื่อจบการศึกษาแล้วจะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

๔.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๑๙} หรือหมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียน

^{๑๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๑.

^{๑๙}พระครูปลัดอาทิตย์ อุดมเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๐.

เอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๒๐} อย่างไรก็ตามเราจะพบว่าคณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ^{๒๑}

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกันกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษา ได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษ อันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้าน ที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือ

^{๒๐} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือครูจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

^{๒๑} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตุลเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, หน้า ๑๓๐.

ฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศึกษาหรือการสงเคราะห์ สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาคือเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- ๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- ๒) ช่วยพัฒนาสถานศึกษา
- ๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- ๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา^{๒๒}

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่น นอกการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาแล้วเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้น ว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาใน สถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็ก

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

และเยาวชนได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๒๓} การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร การศึกษาสงเคราะห์นี้จะช่วยให้เด็กเยาวชนและประชาชนมีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงของชาติอีกทางหนึ่ง

สำหรับท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิทธิโร, ผศ.ดร.) ได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษาหลายประการ เช่น การให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษาที่ได้จัดการศึกษาเองโดยตรง โดยจัดทุนการศึกษา และจัดที่อยู่อาศัย อาหารและค่าใช้จ่าย ให้กับพระภิกษุและฆราวาส ที่ได้เข้ามาเรียนในวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์โดยในปีแรกได้มอบทุนการศึกษาให้กับนิสิตที่เข้าเรียนรุ่นแรกในระดับปริญญาตรี ตลอดหลักสูตร ๔ ปี จำนวน ๕๐ ทุน และการไปสอบไล่แผนกธรรม แผนกบาลี ที่สนามสอบในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ฯลฯ

โดยเฉพาะเรื่องทุนท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิทธิโร, ผศ.ดร.) มีนโยบายในการมอบทุนให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นประจำทุกปีตามแต่โอกาสจะอำนวย เช่น ในโอกาสที่เป็นวันทอดกฐิน วันครอบรอบวันเกิดหรือโอกาสอื่น ๆ ที่เหมาะสมท่านก็จะมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษาอยู่เป็นประจำ แสดงให้เห็นว่าท่าน เป็นพระเถระที่มีจิตใจเมตตาและเอื้อเฟื้อในเรื่องของการให้การสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้ที่เรียนดีแต่ขาดแคลน นอกจากนั้น เราจะพบว่าท่าน ได้จัดให้มีการมอบทุนการศึกษาแก่พระเณรที่เรียนดีโดยเฉพาะการเรียนภาษาบาลี ซึ่งแต่ละปีท่านจะเป็น

^{๒๓} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

ประธานมอบทุนแก่พระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจเรียนจนสามารถสอบได้เปรียญธรรม หรือนักธรรมแต่ ละชั้นอยู่เป็นประจำไม่ได้ขาด โดยการทำเช่นนี้ถือว่าท่านได้ทำหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งถือว่าเป็นธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนไว้ได้

๔.๒.๔ ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและ เหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนัก ในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างยิ่ง^{๒๔}

การเผยแผ่ศาสนธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้น ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธรธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝัง อบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอน ประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดี ของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติดังพระพุทธดำรัส ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อ อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไป โดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน”^{๒๕}

^{๒๔} พระยวฑฒนา รมณิสมโม (แก้วกัณหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัย พุทธกาล”, หน้า ๑๑๕.

^{๒๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ซึ่งภายหลังจากการที่ทรงได้ประกาศหลักการดังกล่าวนี้มาการประกาศพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีป ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนา จึงเป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจะต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงมีพระบัญชาในกองแผนงาน กรมการศาสนา กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^{๒๖}

พระมหาสมทรง สิรินธโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน
๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่ายดี ความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนา

^{๒๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

และปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำ ว่า “เผยแพร” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแพร เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำ ว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่น ด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”^{๒๗}

จากการกล่าวมาเราจะพบว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือ โดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตออกเผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษา เป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

สำหรับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิริขโร, ผศ.ดร.) การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของท่านได้จัดให้มีโครงการครูพระสอนศีลธรรม โดยจัดให้มีการคัดเลือกพระสงฆ์ที่สมัครเข้ามาเป็นครูพระแล้วจัดอบรม จัดให้มีการประกวดกิจกรรมทางพุทธศาสนา การเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาในทุกวันพระ วันสำคัญ

^{๒๗}พระมหาสมทรง สิริขโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุรณ์ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์, *บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต*, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

ทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ เป็นประธานจัดอบรมการบวชนกขัมมะ ประธานจัดงานบวชสามเณรภาคฤดูร้อน มีการอบรมพระภิกษุสามเณรตลอดปี ได้ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้แสดงธรรมในกิจกรรมที่เจ้าภาพอาราธนาไปทั้งงานในวัดและนอกวัด รวมทั้งมอบหมายให้พระที่มีความรู้ด้านการปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานทำหน้าที่อบรมพุทธศาสนิกชน เผยแผ่ธรรมทางวิทยุกระจายเสียงทุกวัน ทำให้ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้ ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้ว คำว่า "ธรรม" นั่นก็คือ "ธรรมชาติ" นั่นเอง^{๒๘}

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติของวัดนครสวรรค์จนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ในวัดนครสวรรค์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นประจำ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคือใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิด เช่น ใส่บาตรพระหลวงพ่อดศรี สวรรค์ตามวันเกิด ขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทาน มากราบไหว้บูชา หลวงพ่อดศรีสวรรค์ ที่เป็นพระประธานในโบสถ์วัดนครสวรรค์ พระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้น ๆ ซึ่งเป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ตัวถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน ผู้รับรู้สึกอึ้งอัมเมใจ สบายใจหลังจากที่ได้รับพรจากพระ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จงไปประกาศพรหมจรรย์ จงแสดงธรรม ให้มีความไพเราะในเบื้องต้น มีความไพเราะในท่ามกลาง มีความไพเราะในเบื้องสูง”^{๒๙} คำว่าไพเราะ หมายความว่า เมื่อได้ฟังแล้วมีความสบายใจ พระสงฆ์ได้มีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมทุกวัน ผู้ที่เข้ามาในวัดเมื่อได้ทำบุญ กราบพระแล้วก็มีความสุข อึ้งอัมเมใจมีกำลังใจที่ต่อสู้และ แก้ไขปัญหาชีวิต สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

๔.๒.๕ ด้านสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการ

^{๒๘}วินัย วีระวัฒนานนท์, *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์ ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๘.

^{๒๙}วิ. มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๒๗.

ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๓๐}

บทบาทด้านนี้ของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิริโร, ผศ.ดร.) ให้ความสำคัญไม่น้อย เพราะต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยและความเจริญรุ่งเรืองความเป็นพระพุทธรศาสนาอยู่ในที่ด้วย เพราะสร้างวัด สร้างศาสนวัตถุ สร้างอาคารเรียน อาคารหอสมุด อาคารประชุม อาคารเจ้าคณะจังหวัด สร้างอุทยานพุทธรศาสนา ต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นพุทธ และความสามารถที่สร้างศรัทธาให้กับพุทธรศาสนิกชนที่เลื่อมใสในพระพุทธรศาสนา เป็นเจ้าภาพสร้างถาวรวัตถุ ที่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก บริจาคที่ดินเพื่อสร้างอุทยานพุทธรศาสนาจำนวน ๓๕๐ ไร่ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา จากพื้นที่ที่ว่างเปล่ารกร้างในอดีต ท่านได้ จัดแบ่งพื้นที่เป็น ๔ ส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่ ๑ ใช้เพื่อก่อสร้างวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การก่อสร้างวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีเป้าหมาย เช่น เพื่อจัดสร้างอาคารเรียนวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้าวิจัยพระพุทธรศาสนาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน และเพื่อเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธรศาสนาสามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ มีความเป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่คิด มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศรัทธาที่จะอุทิศตนเพื่อพระพุทธรศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรมเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยรูปแบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เป็นมาตรฐานสากล

ส่วนที่ ๒ ใช้เป็นสถานที่เขตพุทธรवास และเขตสังฆาวาสเพื่อก่อสร้างวัดภัทรลิตธาราม ในช่วงแรกนั้น ได้จัดสร้างที่พักสงฆ์ชั่วคราวก่อน มีลักษณะคล้ายศาลาการเปรียญยกพื้นขึ้นเดียว แต่จัดแบ่งห้องสำหรับให้พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาได้พักด้วยและจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ

^{๓๐} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), หน้า ๑๔๔.

เช่น ห้องน้ำ ห้องครัว เป็นต้น เมื่อดำเนินการขออนุญาตสร้างวัด (ตั้งวัดภัทรสิทธิารามเสร็จเรียบร้อยแล้ว) ที่พักสงฆ์ชั่วคราวจึงจะเปลี่ยนสถานะเป็น “วัดภัทรสิทธิาราม”

ส่วนที่ ๓ ใช้เป็นสถานที่ทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ (กลาง) เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติงานของเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เลขานุการและเจ้าหน้าที่ โดยใช้เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานกับเจ้าคณะพระสังฆาธิการทั้งในและนอกเขตปกครอง ส่วนราชการและพระภิกษุสามเณร หรือประชาชนทั่วไป (คล้ายกับศาลากลางจังหวัด)

ส่วนที่ ๔ ใช้เพื่อก่อสร้างพุทธมณฑลจังหวัดนครสวรรค์ จัดตั้ง “พุทธมณฑลจังหวัดนครสวรรค์” เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะเดียวกับพุทธมณฑลตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยการก่อสร้างลักษณะของสังฆเวชนียสถาน ๔ ตำบล และก่อสร้างองค์พระประธานพุทธอุทยานนครสวรรค์ขนาดใหญ่หน้าตักกว้างประมาณ ๑๘ เมตร ขณะนี้มีการปรับพื้นที่ก่อสร้างไว้แล้วอยู่ในขั้นตอนการออกแบบสิ่งก่อสร้างสำหรับใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาการอบรม การปฏิบัติและเป็นสถานที่พักผ่อนทั้งทางกายและจิตใจของประชาชนทั่วไป โดยให้อยู่ในบริเวณเดียวกับสถานที่ก่อสร้างวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากแนวคิดการแบ่งส่วนพื้นที่จัดสรรอย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นถึงความอัจฉริยภาพความคิดของท่านที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีความเป็นไปได้ ซึ่งในขณะนี้สถานที่แห่งนี้ได้ใช้เป็นสถานศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีอาคารเรียน อาคารห้องประชุม อาคารห้องสมุด และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในส่วนอื่น ๆ กำลังได้รับการพัฒนาตามลำดับ จากผู้ที่เลื่อมใสมีจิตศรัทธา ได้เข้ามาเยี่ยมชมและยื่นความจำนงในการเป็นเจ้าภาพและร่วมบริจาค ซึ่งท่านได้ใช้ยุทธศาสตร์เชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมเป็นเจ้าภาพสร้างวัดถุดาว โดยใช้อรรถาธิบายว่า “ครั้งหนึ่งในชีวิต” ถือว่าเป็นยุทธวิธีเชิงรุกของนักบริหารมืออาชีพ ซึ่งท่านได้ใช้จุดแข็งของท่านก็คือ ความมีวิชาการ มีนักการศึกษา มีทีมงานวิจัยที่เข้มแข็ง ที่สามารถสร้างจิตสำนึกของพุทธศาสนิกชน ที่จะต้องตอบแทนพระคุณของพระพุทธเจ้า และร่วมกันดำรงพุทธศาสนาไว้

ในส่วนภารกิจที่วัดนครสวรรค์ก็เช่นเดียวกัน มีหลวงพ่อดิศัยธรรมเป็นทีเคารพสักการะมีผู้คนเข้ามากราบไหว้บูชา มาถวายสังฆทาน และทำบุญ ทุกวัน ท่านได้จัดสรรแบ่งส่วนสร้างสถานที่บริเวณทำบุญ สังฆทาน ดอกไม้รูปเทียน และอาณาบริเวณเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส อย่างเป็นสัดส่วน ท่านได้บูรณปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหารหลวงสองพี่น้อง พื้นปูถนน และระบบสาธารณูปโภคให้อยู่ในสภาพที่แข็งแรง และสวยงามด้วยศิลปะของไทย ให้สมฐานะที่เป็นวัดพระอารามหลวง ของจังหวัดนครสวรรค์ เพราะท่านเชื่อว่าผู้คนเมื่อมาขอพรจากหลวงพ่อดิศัยธรรมแล้ว ก็จะต้องกลับมาทำบุญ พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า “เวลาทำความดี ถ้าทำด้วยตน ก็ได้

ประโยชน์ได้บุญส่วนหนึ่ง ยิ่งชวนกันมาทำก็ยิ่งได้บุญมากขึ้น”^{๓๐}ท่านจึงได้จัดอาณาบริเวณของวัดทุกพื้นที่เป็นระเบียบและสะอาด ให้เป็นตัวอย่างกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๔.๒.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือที่ดี การแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น การสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะคือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อ.ป.ต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ภัย วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^{๓๑}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการทำให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไป

^{๓๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จัดระเบียบสังคมตามคตินิยมแห่งสังฆะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๓๑} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๘.

วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัด ภิกษุสามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น และหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

บทบาทของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริธโร, ผศ.ดร.) ในด้านสาธารณสงเคราะห์ เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ อนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำ ทำสะพาน อ่างเก็บน้ำ โรงเรียน ฯลฯ

หากมองลึกไปถึงการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยคิดเหว้าให้เลิกเหว้า จากที่เคยคิดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด(มิจฉาทิฐิ)ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ)^{๓๓} ท่านได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือ สอนให้ขยันเก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุหร่า หลงตามค่านิยมที่ผิด ๆ (ค่านิยมที่ไม่ร่าร่า) สอนให้คนที่อยู่สังคม แต่สอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริธโร ผศ.ดร.) และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก ๖ ด้านอันได้แก่ ด้านการปกครองต้องปกครองโดยธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์สอนพระเณรด้วยกันเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จรรยา ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิถีชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ^{๓๔} การเรียนรู้คู่

^{๓๓} gotoknow.org/blog/nimit218/300502, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^{๓๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑/๒๐.

ความสุบซบพาดด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ ใช้คำว่าไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหม อันเป็นชีวิตที่ประเสริฐ นั้นหมายถึงพระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิต ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการนำความเจริญรุ่งเรืองของความเป็นสถาบันของพุทธศาสนาและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นไทยทั้งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้มีสถานที่ในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถาบันที่พึ่งของจิตใจ เป็นศูนย์รวมของกิจกรรมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีจิตอาสาที่จะคิดช่วยเหลือกระทำความดีให้กับเพื่อนมนุษย์และสังคมโดยมีหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจให้รักษาความดี ตลอดไป

๔.๓ กลยุทธ์ในการบริหารจัดการของพระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์สิริโร,ผศ.ดร.)

หลักการบริหารนั้นสามารถเป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะว่า หลักการบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็นศาสตร์(Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และต้องรู้จักสั่งการให้ลูกน้องปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts) ได้เช่นเดียวกัน ^{๓๕}

จากการศึกษามาจะพบว่า พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริโร,ผศ.ดร.) สามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพราะการใช้อำนาจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการรู้จักใช้กลยุทธ์ คือ การรู้จักใช้พระคุณคู่กับพระเดชหรือการใช้อำนาจในเชิงกลยุทธ์ หรือการใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นถึงการบริหารที่ประสบความสำเร็จเพราะการใช้กลยุทธ์ของท่านั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรที่จะพิจารณาจากประเด็นเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ การบริหารโดยใช้ภาวะผู้นำ

ในการบริหารนั้นเมื่อกันโดยสาระแล้วไม่ได้มีอะไรมากไปกว่าการรู้จักการบริหารอำนาจหรือการใช้อำนาจนั้นเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งหลักการใช้อำนาจดังกล่าวเป็นหน้าที่ของผู้นำ แต่การจะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้น ผู้นำจะต้องมี ภาวะผู้นำ ซึ่งการเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำนี้เองที่ถือว่า

^{๓๕} อ้างจาก หลักการบริหาร. (Online). (6 ตุลาคม 2006) Available from: <http://www.kunkroo.com>

เป็นการนำอย่างมีกลยุทธ์ ซึ่งจากการศึกษามาเราจะพบว่าคำว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ ในองค์กร และให้การยอมรับด้วยการแต่งตั้งและนับถือให้เป็นหัวหน้าในกิจการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นตัวการสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี และยังคงคอยตรวจตราดูแลให้การสนับสนุนบุคลากรต่าง ๆ ในองค์กร สามารถที่จะควบคุมดูแล สั่งการ ชักจูง คึงคูด ใช้อำนาจ หรือกลวิธีต่าง ๆ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรอันจะทำให้องค์กรดำเนินไปสู่ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ ส่วนคำว่าภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการขับเคลื่อนหรือสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้เป้าประสงค์ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบรรลุความสำเร็จ^{๓๖}

จะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้นำ” หรือ “ภาวะผู้นำ” มักจะทำให้ความสนใจของเราไปที่คนที่เป็นผู้นำเท่านั้น และมักจะทำให้เราสนใจแต่เพียงวิธีการที่ผู้นำเหล่านั้นสร้างอิทธิพล ในการโน้มน้าวจิตใจหรือนำผู้ตามของเขา ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ การศึกษาผู้นำจะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ตาม

ส่วนในทางพระพุทธศาสนาเราจะพบว่าหลักการเป็นผู้นำที่ดีในทางพระพุทธศาสนานั้นผู้นำจะต้องรู้จักการใช้อำนาจที่ถูกต้องก็ต้องเป็นผู้ที่ยึดถือหลักธรรมาธิปไตยมากกว่าอัตตาธิปไตยเพราะผู้นำที่เป็นอัตตาธิปไตย ก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้าผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้นำที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคน เพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ส่วนผู้นำที่เป็นธรรมาธิปไตยผู้บริหารสูงสุดต้องมีทั้งอัตตहितสมบัติคือยึดธรรมประจำใจและมีปรหิตสมบัติ ปฏิบัติคือมุ่งบำเพ็ญประโยชน์สุขส่วนรวม เมื่อผู้นำประพฤติธรรม สังคมส่วนรวมก็อยู่เป็นสุข ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“เมื่อฝูงโคข้ามฟากแม่น้ำ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง
โคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมดในเมื่อโคผู้นำฝูงไปตรง
ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกันผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ
ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้
ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน ประชาชนทั้งประเทศ

^{๓๖} ชาญชัย อาจินสมาจาร, ภาวะผู้นำในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ปัญญาชน ๒๕๕๐), หน้า ๑.

ย่อมอยู่เป็นสุขถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรม”^{๓๖}

ดังนั้น การที่จะเป็นผู้นำที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำก็ต้องเป็นผู้นำแบบ
ธรรมาธิปไตย คือการบริหารที่ยึดถือคิดว่า ถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน
แต่จะต้องเป็นผู้กล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่พยายามลอบตัวหนีปัญหา
ผู้นำประเภทนี้ถือคิดว่า อำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ และยอมเสียสละประโยชน์สุข
ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะ
ได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อยบุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย
เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” เป็นต้น

เมื่อหันมาพิจารณาจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติมุนี (สฤญฺญ์ สิริธโร
, ผศ.ดร.) จะพบว่าท่านเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีภาวะผู้นำสูง กล่าวคือท่านเป็นผู้ที่รู้จักการใช้อำนาจ
ในการบริหาร คือ การใช้หลักความเมตตา ยึดหยุ่นสูงในการปกครอง แต่ก็เข้มแข็งและเด็ดในส่วนที่
เป็นเรื่องของหลักการ ไม่ยอมที่จะต้องโอนอ่อนผ่อนตามหากสิ่งดังกล่าวนั้นขัดพระธรรมวินัย
เพราะท่านถือว่าหลักการนั้นสำคัญกว่าผลประโยชน์ ดังนั้นในการบริหารเชิงกลยุทธ์ท่านจึง
เน้นหนักในเรื่องของหลักการ แต่ท่านก็จะยึดหลักการควบคู่ไปกับการยึดหลักของการประสาน
ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบริหารวัด หรือคณะสงฆ์หรือแม้แต่การบริหารมหาวิทยาลัย
สงฆ์ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ การบริหารงานทุกส่วนจะต้องเกิดขึ้นและเป็นไปด้วย
ความโปร่งใส บริสุทธิ์ยุติธรรม และตรวจสอบได้

๔.๓.๒ การบริหารโดยการลดความขัดแย้ง

สำหรับความหมายของคำว่า ความขัดแย้งนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Webster's
Dictionary ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า ความขัดแย้ง (Conflict) ว่ามาจากภาษาละตินคือ Confligere
ซึ่งแปลว่าการต่อสู้ การสงคราม ความพยายามที่จะเป็นเจ้าของ, การเผชิญหน้าเพื่อมุ่งร้าย, การ
กระทำที่ไปด้วยกันไม่ได้ในลักษณะตรงกันข้าม การไม่ถูกกัน เมื่อมีความสนใจความคิดหรือการ
กระทำที่ไม่เหมือนกัน^{๓๗}

^{๓๖} วจ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๗๐/๕๘.

^{๓๗} อ้างใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ศ.ดร. ความขัดแย้ง : การบริการเพื่อสร้างสรรค์,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตะเกียง, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐.

ในความหมายของภาษาไทย ความขัดแย้งหมายถึง การไม่ลงรอยกัน ซึ่งคำว่าขัดนั้น หมายถึง ไม่ทำตามฝ่าฝืน^{๓๙} ส่วนคำว่าแย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน, ด้านไว้, ทานไว้^{๔๐} ดังนั้น ขัดแย้งจึงหมายถึงความคิดหรือการกระทำของคนที่ไม่ลงรอยกัน ไม่ตรงตามที่วางกฎเกณฑ์ไว้ ทำให้เกิดการฝ่าฝืน ด้านทาน ขัดคำสั่ง เป็นต้นซึ่งผลการฝ่าฝืนหรือขัดแย้งนั้นย่อมก่อให้เกิดโทษได้

ในทางพระพุทธศาสนา คำว่าขัดแย้งนั้น ตรงกับคำว่า วิโรธ หมายถึงความขัดแย้งการกระทบกระทั่งความกระทบกระทั่ง^{๔๑} นอกนั้นก็ยังมีคำอื่น ๆ อีกคือ ปฏิฆะ ความโกรธ ความคับแค้น ความขัดเคือง, โกรธ, โทสะ ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งขัดเคืองเช่นกัน นอกจากนั้นก็ยังมีคำว่า วิวาทะ หมายถึงข้อพิพาท ข้อโต้แย้ง, ความแตกแยก และคำว่า มิจฉาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นผิด, ความเห็นผิดจากครองธรรม เช่นเห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น^{๔๒}

จากการกล่าวมานี้จะเห็นว่าความขัดแย้งในทัศนะของพุทธศาสนานั้นหมายถึง การกระทบกระทั่ง ความขัดเคือง ความเห็นไม่ตรงกันกับสิ่งที่ควรจะเป็นทำให้เกิดภาวะของความคับแค้นและการโต้แย้งกัน ซึ่งความขัดแย้งนั้นพุทธศาสนาไม่ได้ระบุว่าเป็นการเกิดขึ้นจากคน ๒ คน/ฝ่าย แต่ข้อเท็จจริงแล้วก็มีนัยให้เราได้ทราบว่าความขัดเคืองคับแค้นนั้น เกิดจากความไม่พอใจของบุคคลต่อพฤติกรรมของตนและสังคมนั่นเอง

สำหรับความหมายของความขัดแย้งในทัศนะของนักวิชาการสมัยใหม่นั้นเป็นการเน้นย้ำว่าความขัดแย้งนี้เป็นการเห็นไม่ตรงกัน ๒ บุคคล ๒ ฝ่ายเกี่ยวกับเรื่อง ๑) ข้อมูล ๒) ค่านิยม ๓) ความเชื่อ ๔) ความคิดเห็น และ ๕) ความรู้สึก^{๔๓} แต่ในแง่ของพุทธศาสนาแล้ว เห็นว่าความขัดแย้งนั้นเป็นความขัดแย้งในตัวเองและสังคมประกอบกัน ซึ่งประเด็นของความขัดแย้งนั้นก็คงจะไม่แตกต่างจากทัศนะของนักวิชาการสมัยใหม่นัก

^{๓๙} ราชบัณฑิตยสถาน, สำนัก, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๖.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘๑.

^{๔๑} พระมหาสมปอง ปโมทิต, คัมภีร์อภิธานวรรณ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒) หน้า ๒๒๑.

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒๓.

^{๔๓} อรุณ รักธรรม ศ.ดร. พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: นนทบุรีปริ้นติ้ง ๒๕๓๔) หน้า ๓๕๒.

เมื่อพิจารณาถึงประเภทของความขัดแย้งนั้น โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งได้เป็น ๖ ประเภท^{๔๔} ซึ่งเราสามารถระบุเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ ๒ ประเภท และยังสามารถวิเคราะห์สังคมสมัยพุทธกาลที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้ คือ

๑. ความขัดแย้งภายใน หมายถึงความขัดแย้งอันเกิดจากความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เป็นความขัดแย้งที่บุคคลสามารถแสดงออกได้โดยการบอกเล่าให้กับคนอื่นได้ฟัง ในทางพุทธศาสนาแล้วเห็นว่าความขัดแย้งเช่นนี้ แก้ไขได้โดยการชี้แนะแนวทางที่จะก่อให้เกิดปัญญาแก่เขา เช่นกรณีของพระยสกุณบุตร ที่เกิดความเบื่อหน่ายในการเป็นอยู่ของตนที่พำนักอยู่ตลอดเวลาว่าที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ, เมื่อมาพบพระพุทธองค์แล้วก็พบกับแสงสว่างแห่งปัญญา อีกกรณีหนึ่ง เมื่อพระพุทธองค์เทศนาเรื่องอสุรกรรมฐานให้แก่ภิกษุกลุ่มหนึ่งได้ฟัง ปรากฏว่าพวกภิกษุพากันฆ่าตัวตายเป็นอันมากจนในที่สุดพระพุทธองค์ต้องแก้ไขโดยการห้ามการฆ่าตัวตาย ใครฆ่าตัวตายย่อมมีโทษสูงสุดคือถึงการหมดจากความเป็นพระไปเลย

๒. ความขัดแย้งภายนอก หมายถึงความขัดแย้งที่บุคคล-กลุ่มบุคคลมีต่อสังคม หรือธรรมชาติ ซึ่งความขัดแย้งภายนอกนี้ก็สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีก คือ

๒.๑ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล

๒.๒ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล

๒.๓ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล (องค์กร)

จะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลความขัดแย้งดังได้กล่าวมานั้นก็มีปรากฏอยู่ เช่น ความขัดแย้งระหว่างพระเทวทัตต์ กับพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นระหว่างบุคคลกับบุคคล ความขัดแย้งระหว่างเจ้ามหาลิ กษัตริย์สีจณวี กับเหล่ากษัตริย์สีจณวี เป็นเรื่องของบุคคลกับกลุ่มบุคคล ความขัดแย้งระหว่างพุทธศาสนากับลัทธิศรัทฐ์ทั้ง ๖ ซึ่งจะมีการกระทบกระทั่งกันอยู่ตลอดเวลาในช่วงที่พระองค์ทรงพระชนม์อยู่

นอกจากนั้น เราจะพบว่าความขัดแย้งนั้นย่อมมีสาเหตุที่สำคัญอยู่ ๕ ข้อคือ

๑. ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง (Information or fact) หมายถึงคน ๒ ฝ่ายมีข้อมูลคนละอย่างก็อาจจะเข้าใจกันคนละอย่างได้เช่นกัน

^{๔๔} ๑. ความขัดแย้งภายในบุคคล

๒. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล

๓. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

๔. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม

๕. ความขัดแย้งภายในองค์กร

๖. ความขัดแย้งระหว่างองค์กร ดู เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์

๒. เป้าหมาย หมายถึง สิ่งที่เราต้องการให้เป็นไปตามนั้น (the End) เป้าหมายที่แตกต่างกันย่อมทำให้เกิดการขัดแย้งกันได้ เพราะทุกคนสามารถจะเลือกหรือแสวงหาทางเดินหรือวิธีปฏิบัติอันจะนำไปสู่เป้าหมายของตนเองได้ไม่เหมือนกัน

๓. ค่านิยม (Values) ค่านิยมเป็นเรื่องของทัศนคติความชอบ การยอมรับ ความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อบุคคลมีค่านิยมต่างกันก็ย่อมทำให้ยากที่จะตกลงหรือยินยอมต่อกันได้ สาเหตุเพราะค่านิยมนั้น ไม่ใช่ข้อเท็จจริง (fact) ซึ่งบางครั้งค่านิยมก็ไปกับข้อเท็จจริงไม่ได้

๔. ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ยอมรับโดยสนิทใจว่าสิ่งนั้นจะเป็นไปอย่างนั้น ซึ่งการเชื่ออย่างนี้ก็อาจจะเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้

๕. ความคิดเห็นและความอยากรู้ (Opinion and Knowledge) มีส่วนคล้ายกับค่านิยมและความเชื่อเพราะข้อคิดเห็นก็ถือว่าเป็นทฤษฎีอย่างหนึ่งที่มีส่วนผสมของค่านิยมและความเชื่อซึ่งจะบวกกับความอยากรู้อยากเห็นนั้น ความแตกต่างในด้านนี้สามารถทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้

๖. โครงสร้าง (Structure) ซึ่งเป็นโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มหรือองค์การ บางทีแม้โครงสร้างจะดีแต่คนอยากจะทำให้แปลกหรือต้องการที่จะขึ้นไปอยู่ที่สูงก็อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้

๗. ความเปลี่ยนแปลง (Change) หมายถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกลุ่มองค์การ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ หรือเป้าหมายขององค์การก็อาจจะนำไปสู่การขัดแย้งได้

๘. พฤติกรรมส่วนบุคคล (Personal-Behaviour Factors) พฤติกรรมส่วนบุคคลที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งก็มีอยู่หลาย ๆ ด้านคือ

๘.๑ บุคลิกภาพ (Personality)

๘.๒ ความพึงพอใจในบทบาทและฐานะที่ได้รับ (Role Satisfaction and Status)

๘.๓ เป้าหมายส่วนตัว (Personal Goals)

๘.๔ สัมพันธภาพในองค์การ (Social Interaction)^{๔๕}

จะเห็นได้ว่าหลักการข้างต้นนั้นเป็นหลักการโดยทั่วไปที่มองว่า ความขัดแย้งน่าจะมาจากประเด็นต่าง ๆ ดังได้กล่าวมา แต่ในทรรศนะของพุทธศาสนาแล้วเห็นว่า นั่นไม่ใช่สาเหตุหลัก เป็นแต่เพียงสาเหตุรองที่เกิดเท่านั้น แท้จริงแล้วพุทธศาสนามองสาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง ๒ กรณีคือ

^{๔๕} อรุณ รักษ์ธรรม, พฤติกรรมองค์การ, หน้า ๓๕๔-๓๕๘.

๑. สาเหตุจากธรรมชาติมนุษย์ พุทธศาสนาเห็นว่าสาเหตุที่มนุษย์ต้องกระทำความผิดหรือการกระทำทุกอย่างนั้น ไม่เพียงแต่เราจะมองไปที่ปัจจัยภายนอกหรือจะศึกษาแค่พฤติกรรมภายนอกเท่านั้น ก็จะสามารรถเข้าใจและพยากรณ์ได้ว่า ความขัดแย้งนั้นเกิดมาจากพฤติกรรมดังกล่าวนั้น พุทธศาสนาเห็นว่า สาเหตุของการสร้างความขัดแย้งนั้นมาจาก สภาวะทางจิตของมนุษย์ ๓ ประการ คือ

ก. หมวดความขัดแย้งที่เป็นไปในฝ่ายไม่ดี เกิดจาก

(๑) โลภะ คือ ความทะยานอยาก

(๒) โทสะ คือ ความโกรธ ความโมโหร้าย ไม่อดทน

(๓) โมหะ คือ ความหลง ไม่รู้จริงตามเป็นจริง

ข. หมวดความขัดแย้งที่เป็นไปในฝ่ายดี เกิดจาก

(๑) อโลภะ คือ ความไม่ทะยานอยาก ความไม่ต้องการจนเกินไป

(๒) อโทสะ คือความไม่โกรธ รู้จักควบคุมตนเอง

(๓) อโมหะ คือความไม่หลง มีปัญญาพิจารณาตามข้อเท็จจริง^{๔๖}

พุทธศาสนาเห็นว่าความขัดแย้งทุกชนิดเกิดมาจากสภาพที่เราเรียกว่า กิเลส ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าของการกระทำทุกอย่างทั้งที่เป็นความดีและความชั่ว การกระทำเหล่านั้นถูกผลักดันด้วยสภาวะอันเป็นรากเหง้าของจิตมนุษย์จะทำความผิดใด ๆ ก็คงตามทั้งความชั่วและความดีก็เกิดจากสภาวะทั้ง ๓ นั้น

และไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในส่วนตัวหรือสังคม มูลเหตุที่แท้จริงแล้วย่อมมาจากเหตุผลทั้ง ๓ ประการนั้น

๒. สาเหตุทางสังคม ในประเด็นนี้เป็นการพิจารณาในส่วนที่กว้างออกมา คือส่วนที่เป็นสังคม ความขัดแย้งซึ่งเกิดจากคน + กลุ่มบุคคลทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมหรือไม่เห็นด้วยกับอีกฝ่ายก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง เช่นฝ่ายผู้บริหารออกกฎระเบียบหรือเปลี่ยนแปลงระเบียบ ระบบแนวตัวใหม่ ๆ ผู้คนที่อยู่ได้บังคับปัญหาก็จะเกิดความไม่ชอบก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งได้ทั้งนั้น ในประเด็นนี้เราจะพบว่าสังคมมีส่วนกำหนดจะเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามความไม่ลงรอยกันก็อาจจะเป็นไปได้

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าทฤษฎีของความรู้สมัยใหม่เห็นว่าความขัดแย้งนั้นมาจากสาเหตุหลาย ๆ ประการ ซึ่งโดยมากจะเป็นการมองไปที่สาเหตุภายนอกมากกว่าจะเป็นสาเหตุที่

^{๔๖} อัง ปัญญก(ไทย) ๒๒/๓๘/๔๕๐-๕๑.

แท้จริงนั้นอยู่ที่สภาพของจิตของมนุษย์ คือกิเลสที่มนุษย์มีอยู่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทุกอย่าง ทั้งดีหรือไม่ดี ในแง่ของพฤติกรรมของความขัดแย้งก็เฉกเช่นเดียวกัน

พระพุทธองค์ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะของผู้นำหรือประมุขของคณะสงฆ์นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีส่วนเข้าไปเผชิญกับปัญหานั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ภายในหรือภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์วุ่นวายหรือไม่วุ่นวาย ส่วนมากแล้วพระองค์จะเป็นผู้เข้าไปแก้ไขเองทั้งหมด แต่ถึงอย่างนั้นก็มีบ้างที่พระองค์เองอนุญาตให้คนอื่นไปทำ สำหรับวิธีที่พระองค์ใช้เพื่อระงับความขัดแย้งนั้น ก็คือ

๑. ทรงแก้ไขเอง การแก้ไขโดยพระองค์เองนั้น มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือความดำรงอยู่ การรักษาสรีรภาพของเหล่าสาวกและการตั้งมั่นของพระธรรมวินัย ซึ่งวิธีการที่ทรงใช้ในการแก้ไขด้วยพระองค์เองก็มีหลาย ๆ วิธี คือ

ก. ยกขึ้นเป็นพระวินัย การยกขึ้นเป็นพระวินัยในกรณีที่เราเล่ามาเหล่านั้น กระทั่งกระทั่งแก่พรหมจรรย์ในพระศาสนา การยกขึ้นเป็นพระวินัยก็โดยการตั้งเป็นข้อห้ามเช่นกรณีของพระสุทินกลันทบุตรที่เสพเมถุนกับอดีตภรรยา ซึ่งข่าวคราวเช่นนี้ทำให้เกิดการโจษจัน โพนทนาไปอย่างกว้างขวางมากตามคัมภีร์อ้างว่า เรื่องนี้ดังไปถึงเทพดาชั้นพรหมที่ช่วยกันประกาศข่าวว่า "ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่เคยมีเสนียดไม่เคยมีโทษ พระสุทินกลันทบุตรก่อเสนียดก่อโทษขึ้นแล้ว"^{๔๗} ในความเป็นจริงแล้วเรื่องพระเสพเมถุนนั้นคงเป็นเรื่องที่น่าอึดใจเสียหายน่าเสียใจ ไม่ใช่สิ่งที่ควรทำ ชาวบ้านชาวเมืองจึงได้ล้อเลียนกันไปในวงกว้าง เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบข่าวเช่นนั้นจึงได้กำหนดวิธีการแก้ไขด้วยวิธีการดังนี้คือ

(๑) เรียกประชุมสงฆ์ และทรงตรวจสอบสอบถามในท่ามกลางสงฆ์เพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไรจริงหรือไม่ ถ้าจริงก็ทรงติเตียนถ้าไม่จริงก็ขอให้ทำการแก้ไข ซึ่งนอกจากกรณีของพระสุทินนี้กรณีภิกษุคันบัพญฺติขึ้นก็เช่นกัน

(๒) บัญญัติเป็นข้อห้ามหรือเป็นวินัย

ข. ทรงปล่อยให้เรื่องดำเนินไปเอง (ปล่อยให้สำนึก) ในกรณีนี้เราอาจจะพิจารณาได้จากกรณีของภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ทะเลาะวิวาททำการบาดหมางกันเป็นแรมเดือนทรงดักเตือนเช่นใดก็ไม่เป็นผล เมื่อพยายามแล้วก็ทรงปล่อยให้เรื่องดำเนินไปเช่นนั้น คือทรงหลีกเลี่ยงไปประทับเพียงพระองค์เดียว เพื่อจะให้เหตุการณ์นั้นดำเนินไปถึงจุดหนึ่งก็จะสงบไปเอง การกระทำของพระพุทธองค์เช่นนี้ก็มิใช่ผลคือทำให้ความวุ่นวายนั่นสงบลงได้ นี่ก็เป็นวิธีการที่อย่างหนึ่งในการแก้ไข

^{๔๗} วิมหา (ไทย) ๔/๑๖/๒๕.

ค. ทรงใช้วิธีโต้แย้งหรือสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง เรื่องราวในพระไตรปิฎกได้อธิบายถึงเหตุการณ์บางเหตุการณ์ที่หมิ่นเหม่ต่อการดำรงอยู่ของพระธรรมวินัย พระพุทธองค์จะทรงโต้แย้งและชี้แจงข้อเท็จจริงนั้น ๆ โดยเรียกผู้มีความเห็นเช่นนั้นมาถามโดยตรง เช่นกรณีของพระอริฏฐภิกขุซึ่งเห็นว่า "สิ่งใดที่พระพุทธองค์เห็นว่าจะก่อให้เกิดอันตราย ก็ไม่ใช่สิ่งที่ก่อให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด"^{๔๘} ซึ่งก็หมายถึงว่าท่านไม่เชื่อในพระพุทธพจน์ (พระธรรม) พระองค์จึงให้เรียกหามาตรัสถามและก็ทรงอธิบายข้อเท็จจริง เพื่อลบล้างและสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพระอริฏฐภิกขุให้ภิกขุทั้งหลายได้เข้าใจ ในกรณีของพระสาติภิกขุก็เช่นกัน วิธีนี้เป็นวิธีที่ทรงใช้มากเท่า ๆ กับวิธีที่ทรงยกขึ้นเป็นพระวินัย

ง. ทรงปล่อยให้เป็นเรื่องของกรรม ในบางเรื่องตามพุทธวิสัยที่ทรงทราบว่าเหตุที่เกิดขึ้นเป็นไปด้วยอำนาจของกรรม ซึ่งเป็นกรรมหนักที่ไม่อาจจะแก้ไขได้ พระองค์ก็จะไม่เข้าไปแก้ไข แต่จะทรงปลงสังเวชและยกให้เป็นเรื่องของกรรม เช่นกรณีของความหายนะที่เกิดขึ้นกับตระกูลแห่งพระญาติของพระองค์ที่ถูกทำลายโดยพระเจ้าวิทูทกะ พระองค์แม้จะทรงห้ามตั้ง ๓ ครั้ง เมื่อไม่เป็นผลก็ทรงวางอุเบกขา ก็ทรงปล่อยให้เป็นไปตามกรรม ซึ่งกระบวนการแห่งกรรมก็จะมีวิธีการจัดการกันเอง

๒. ทรงใช้วิธีให้เหล่าสาวกไปแก้ไข ในบางกรณีพระองค์ก็ใช้อัครสาวกหรือสาวกสำคัญบางคน เช่นพระอานันท เป็นคน ไปช่วยแก้ไข ตัวอย่างก็ในกรณีของพระเทวทัตต์ที่ประกาศแยกตัวจากคณะสงฆ์ของพระพุทธองค์ ซึ่งดังนั้นเหล่าสาวกถูกแยกไปเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ทรงให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ไปเทศน์เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของภิกษุผู้หลงผิดนั้นให้หันกลับมามีความเห็นถูก ซึ่งผลจากการใช้วิธีการเช่นนี้ก็ทำให้ภิกษุบางส่วนได้กลับใจย้ายจากสำนักเทวทัตต์กลับมาเป็นสาวกของพระพุทธองค์เช่นเดิม

๓. ทรงอนุญาตให้คณะสงฆ์แก้ไขกันเอง โดยทรงวางระเบียบวิธีการแก้ไขปัญหาไว้ ๓ อย่าง ใน ๔ อธิกรณ์ (เรื่องราว) ในช่วงระยะเวลาที่พุทธศาสนากำลังรุ่งเรืองอยู่ ณ ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลนั้น เมื่อเกิดอธิกรณ์หรือความขัดแย้งบาดหมางต่าง ๆ ขึ้น ถ้าเป็นเรื่องที่หนัก ๆ พระองค์ก็จะทรงแก้ไขเองหรือในสาวกรูปสำคัญ, แก้ไขแต่เกี่ยวกับเรื่องราวที่เป็นข้อขัดแย้งข้อผิดพลาดทางวินัยที่ทรงบัญญัติแล้วนั้นพระองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ดำเนินการในอธิกรณ์ (เหตุขัดแย้งวุ่นวาย) ๔ อย่าง คือ

(๑) เหตุวุ่นวายเพราะการถกเถียงเรื่องวินัยว่านี้ใช้วินัยนี้ไม่ใช้วินัย (วิวาทาธิกรณ์) ซึ่งเป็นความขัดแย้งต่อกฎระเบียบอันเป็นแนวปฏิบัติที่ดั่งมาของสงฆ์

^{๔๘} ม. มูล (ไทย) ๑๒/๒๓๕/๒๔๓-๒๔๘.

(๒) เหตุวุ่นวายเพราะการฟ้องร้องกันเรื่องอาบัติ-การต้องอาบัติ (อนุวาทาธิกรณ์) จัดเป็นความขัดแย้งต่อรูปแบบการประพฤติกฎปฏิบัติของคนอื่นว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง

(๓) เหตุวุ่นวายเพราะการจะออกจากอาบัติซึ่งเป็นวิธีการที่จะต้องปฏิบัติ เมื่อมีเหตุเช่นนี้แล้วก็ต้องมีการแก้ไข (อาบัติตาทิกรณ์) ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับวิธีการที่จะต้องออกจากอาบัติ

(๔) เหตุวุ่นวายเพราะกิจกรรมต่าง ๆ ของสงฆ์^{๔๕} ซึ่งเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์บ้าง ภิกษุบ้าง (กิจจาธิกรณ์) เป็นความขัดแย้งวุ่นวายเพราะเหตุที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งวิธีระงับหรือแก้ไขก็จะทำโดยการละนิกคหะ คือการข่ม เป็นการลงโทษสถานหนึ่งที่ตั้งขึ้นประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

เหตุวุ่นวายหรือความขัดแย้งทั้ง ๔ ประการของสงฆ์นั้น สงฆ์จะพึงแก้ไขด้วยวิธีการที่ทรงบัญญัติไว้ ๗ ประการคือ

(๑) ใช้วิธีแก้ไขแบบต่อหน้า คือ ๑) ให้ตกลงกันเอง ๒) ตั้งผู้ตัดสินขึ้นมาตัดสิน ๓) ตัดสินด้วยอำนาจของสงฆ์ ซึ่งคำว่าต่อหน้านั้น คือ

- ต่อหน้าสงฆ์ - ต่อหน้าวินัย
- ต่อหน้าธรรม - ต่อหน้าบุคคล^{๔๖}

ดังนั้นการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวก็โดยการให้ยอมรับต่อหน้าคณะกรรมการบ้าง คู่กรณีบ้างให้ยอมรับด้วยอำนาจของสงฆ์บ้าง

(๒) แก้ไขโดยให้ยกเอาเรื่องสติเป็นหลัก หมายถึงว่า กรณีที่มีความขัดแย้งหรือการประพฤติดีที่บุคคลฝ่ายหนึ่งเห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูกจึงโจษ แต่อีกฝ่ายนั้นทำเหตุนั้นลงไปด้วยความหลงลืมสติ เมื่อเกิดการโจษกันขึ้นสงฆ์สอบสวนแล้ว ก็พึงให้สติวินัยคือ แจ้งให้ทราบโดยทั่วกันว่าที่ฝ่ายทำผิดนั้นทำไปโดยหลงสติอาบัติจึงไม่เป็นอาบัติ เหตุที่ควรวิวาทขัดแย้งจึงเป็นอันยุติ (สติวินัย)

(๓) แก้ไขโดยการแจ้งแก่ที่ประชุมว่าผู้ก่อเหตุเป็นบ้า เดียวนี้หายแล้ว กรณีนี้เป็นความขัดแย้งที่อีกฝ่ายทำผิดเพราะเป็นบ้า (อุมมตตก) ถูกอีกฝ่ายฟ้องร้องกล่าวหาด้วยโทษอันหนักเมื่อสงฆ์แจ้งให้ทราบแล้วความขัดแย้งย่อมระงับคือหายไป (อุมสทวินัย)

^{๔๕} ม. อุปริ (ไทย) ๑๔/๔๖.

^{๔๖} วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, วินัยมุข (เล่ม ๓), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๘.

(๔) แก้ไขโดยการให้ทำตามที่รับสารภาพ ถ้าผู้ทำรับว่ายังไม่ให้ปรับอาบัติตามนั้น เป็นการแก้ไขข้อขัดแย้งในเรื่องของบทลงโทษตามคำสารภาพ (ปฏินญาตกรรมะ)

(๕) แก้ไขโดยการตัดสินจากการถือเอาตามคำของคนหมู่มาก (น่าจะหมายถึงพยานหลักฐาน) เมื่อคนทั้งหลายที่เป็นพยานยืนยันก็ตัดสินตามนั้น (เขยุยลิกา) ถือเป็นหลักประชาธิปไตย ถ้าคำนึงถึงเสียงที่โหวตของคณะกรรมการผู้วินิจฉัย

(๖) แก้ไขโดยการลงโทษผู้ผิด ผู้ผิดอย่างไรให้ลงโทษอย่างนั้นหรืออีกกรณีก็เป็นการเพิ่มโทษอีกความหนึ่งเพิ่มจากโทษเดิม (ตัสสปายสิกา)

(๗) แก้ไขโดยการประนีประนอมทั้ง ๒ ฝ่าย เช่นมีภิกษุ ๒ กลุ่มขัดแย้งกันอย่างรุนแรง มีการทะเลาะวิวาทบาดหมางกันจึงตัดสินใจส่งตัวแทนฝ่ายละรูปมาแสดงอาบัติต่อกันและแสดงอาการขอโทษซึ่งกันและกันเป็นการยอมความกัน การระงับความขัดแย้งเช่นนี้ก็ได้แก้กรณีของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี (ติณการวินัย)^{๕๑}

ในวิธีการทั้ง ๗ นั้นใช้แก้ไขเหตุวุ่นวายทั้ง ๔ ข้อข้างต้นต่างกันคือ ข้อ ๑ สมุขาวินัย แก้ไขอธิกรณ์ทุกเรื่อง ข้อ ๒-๓-๖ ใช้แก้ไขได้เฉพาะอนุวาทาธิกรณ์ (เหตุวุ่นวายเพราะการโจษฟ้องร้องกัน ข้อ ๔-๕-๗ ใช้แก้ไขได้เฉพาะอาบัติตาธิกรณ์^{๕๒} (เหตุวุ่นวายเพราะข้อหรือระเบียบวิธีการปลงอาบัติ)

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่าในทางพระพุทธศาสนานั้นการดำเนินชีวิตและการทำงานโดยเฉพาะในแง่ของการบริหารจัดการนั้นย่อมเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงพ้นประเด็นปัญหาเรื่องความขัดแย้งได้ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความขัดแย้งนั้นเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้และสามารถที่จะปรับตัวให้เข้าหาความขัดแย้งนั้นให้ได้

สำหรับการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติมุนี (สฤญญ์ สิริธโร ผศ.ดร.) นั้นการที่ท่านสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้เป็นผลสำเร็จนั้น ไม่ได้เพราะเกิดจากการใช้อำนาจเพียงอย่างเดียวแต่ท่านเป็นผู้ที่รู้จักกลยุทธการใช้อำนาจ คือท่านเป็นผู้ที่รู้จักการใช้พระคุณมากกว่าพระเดช เนื่องจากท่านได้ให้เหตุผลว่า

“พระเดชมีประโยชน์มากก็จริง และเป็นสิ่งผมสามารถทำได้ แต่พระเดชเหมือนไฟ ที่ไหม้แล้วไม่อาจจะเอาคืนได้ หรือพระเดชเปรียบเหมือนไฟที่เกิดขึ้นเร็วแต่ลุกลามไปไกลและไม่สามารถที่จะดับได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้น ผมจึงไม่อยากจะใช้ เพราะถ้าหากันตามหลักการบริหารแล้ว ผู้บริหารจะเลือกใช้พระเดชในเวลาที่เป็นมากที่สุด เพราะถือว่าเป็น

^{๕๑} ม. อุปริ (ไทย) ๑๔/๔๘-๕๓/๕๕-๕๘.

^{๕๒} วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วินัยมุนี (เล่ม ๑), หน้า ๒๑๖.

ไม่ตายหรือเป็นอาวุธลับที่จะเอามาใช้ในกรณีที่ไม่มีทางเลือกแล้วเท่านั้น แต่โดยมากผู้บริหารจะต้องรู้จักพระคุณและใช้พระคุณให้เป็นเพราะพระคุณเปรียบเหมือนน้ำที่มีแต่ความสงบร่มเย็น”^{๕๓}

และอีกประการหนึ่งท่านได้ดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักของการมีภาวะผู้นำตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อการแก้ไขปัญหาคัดแย้งในองค์กร เพราะท่านเห็นว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องของธรรมชาติที่ไม่ว่าทุกยุคทุกสมัยก็มี ซึ่งการบริหารโดยการเป็นผู้ประนีประนอมและลดความขัดแย้งของท่านนั้นได้มีผู้ให้ความคิดเห็นว่า

“ในบรรดาพระเถระในเมืองไทยนี้ผมเห็นว่าผู้ที่มีความอดทนอดกลั้น และอยู่เหนือปัญหาได้มากที่สุดรูปหนึ่งก็คือพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณฯของเราที่แหละเพราะตลอดเวลาที่อยู่กับท่านมา ท่านจะเป็นผู้ที่เมตตามาก และท่านมักจะมีวิธีการที่ผู้อื่นจะควรเอาเยี่ยงอย่างในการเป็นผู้ที่รู้จักการแก้ไขปัญหาคัดแย้ง อย่างเช่น เมื่อมีปัญหาเรื่องคดีความกันระหว่างลูกน้องหรือผู้บังคับบัญชาท่านจะใช้วิธีการเรียกคนทั้งสองฝ่ายมาเจรจาให้ยอมความกันเสียเพราะถือว่าทุกคนเป็นลูกน้องหรือผู้ทำงาน การมีคดีความกันในภายในองค์กรหรือขัดแย้งกันภายในองค์กรท่านบอกกับคู่กรณีว่าเหมือนสามีภรรยาหรือเหมือนลูกทะเลาะกันในบ้าน เมื่อเรื่องมันเกิดในบ้านจะต้องให้มันจบในบ้านเสีย อย่าให้มันลุกลามไปไกล ผมเห็นทุกครั้งท่านจะดำเนินการเช่นนี้ไม่ว่าปัญหานั้นจะหนักอย่างไรทุกคนก็ยอมรับกันได้ ผมว่าท่านเป็นผู้ที่มีเมตตามากจริงครับ”^{๕๔}

จากข้อคิดเห็นดังกล่าวนี้เราจะพบว่าท่านเป็นผู้นำที่มีวิธีการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาคัดแย้งโดยใช้หลักการพูดคุยเจรจากันต่อหน้า (สัมมุขาวินัย) เจรจาประนีประนอมกันได้ก็เป็นอันว่าเรื่องราวทุกอย่างก็จบลงด้วยดี และสิ่งที่ท่านสามารถนำมาใช้เพื่อการเจรจาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ก็คือการที่ท่านเป็นผู้มี (๑)ความอดทน (๒)มีเมตตา (๓) มีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ และ(๔) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการมองถึงอนาคตไม่หวั่นเกรงประโยชน์ของใครไม่ว่าผู้นั้นจะมีตำแหน่งสูงหรือต่ำท่านก็จะเอาใจใส่และคำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกคน ทั้งนี้เพราะการขัดแย้งนั้นมันมีรากฐานมาจากผลประโยชน์เป็นสำคัญนั่นเอง

^{๕๓} สัมภาษณ์ ดร.อิทธิเทพ ผาพา อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๕๔} สัมภาษณ์พระโสภณวรารักษ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

๔.๓.๓ หลักการใช้การประสานงาน

สำหรับหลักการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบันนี้ของพระเทพปริยัติมุนี (สฤณี สุริยโร ผศ.ดร.) นั้นนอกจากจะมาจากกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็จะพบว่าหลักการอีกประการหนึ่งที่ท่านสามารถนำมาใช้ได้เป็นประโยชน์และก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการบริหารงานก็คือการรู้จักการใช้คนตามความสามารถโดยการเลือกใช้คนในแง่ของการรู้จักการประสานและดึงหรือเชิญบุคคลผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำหน้าที่ในการทำงานต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ เราจะพบว่าเมื่อท่านได้รับการถวายที่ดินกว่า ๓๐๐ ไร่จากคฤหบดีชาวพิจิตรแล้วท่านก็ดำเนินการวางแผนก่อสร้างโดยเชิญผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาประชุมปรึกษาหารือถึงแนวทางที่จะเป็นไปได้ของการดำเนินการสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น เพราะดำเนินการสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูงกว่า ๑๐๐๐ ล้านบาท ดังนั้นท่านจึงต้องรู้จักการใช้และการบริหารคน ซึ่งภาพของการรู้จักการใช้และการบริหารคนที่เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงานของท่านนั้นได้มีผู้กล่าวว่า

“พระเดชพระคุณพระเทพปริยัติมุนี (สฤณี สุริยโร, ผศ.ดร.) สมัยที่ท่านดำรงสมณศักดิ์เป็นพระศรีวิสุทธิคุณ ขณะนั้นเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดอยู่ท่านเป็นพระหนุ่มหัวสมัยใหม่มีความคิดกว้างไกลมาก ท่านปรารถนาอยู่เสมอว่าที่จัดการเรียนการสอนในวัดนครสวรรค์นี้เป็นที่คับคั่งไม่สามารถพัฒนาได้ จำต้องหาที่ทางเพื่อขยายขยายในการสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งใหม่ ท่านได้ทำการประชุมระดมสมองหรือที่เรียกกันว่า Brain storm เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนเสนอแนวคิดและวิธีการในการหาทุนและการลงมือดำเนินการสร้าง ซึ่งท่านเป็นพระที่ฉลาดรู้จักการพูดเจรจาจนสามารถหาผู้ที่เข้ามาทำงานทั้งด้านการจัดหาทุนและด้านการดำเนินการก่อสร้างได้ในเวลาอันรวดเร็ว จนผมเองรู้สึกทึ่งว่าท่านใช้วิชาอะไรในการเจรจาทั้งที่ก่อนหน้านี้ท่านนั้นพระเดชพระคุณเจ้าคณะจังหวัดองค์ก่อนก็ไม่สามารถทำได้ ตอนแรกๆ การสร้างหรือการหาที่สร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ใหม่ทุกคนคิดว่าเป็นเพียงความเพ้อฝัน แต่ท่านกลับทำสิ่งที่ทุกคนคิดว่าเป็นความเพ้อฝันนั้นให้เป็นจริงขึ้นมาได้

อนึ่ง เมื่อท่านดำเนินการประชุมระดมสมองแล้วท่านเองได้เป็นผู้ทำให้ผู้อื่นเห็นเป็นตัวอย่างในเรื่องของการลงมือทำงานและประสานขอความร่วมมือจากผู้ที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือสร้างมหาวิทยาลัยด้วยการไปพบหลวงพ่อดูณ ปรีสุทโธ วัดบ้านไร่นครราชสีมาเพื่อขอความอุปถัมภ์ ซึ่งก็เป็นผลทำให้ได้ทุนมาสร้างอาคารเรียนหลวงพ่อดูณ ปรีสุทโธ เดินทางไปพบสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ที่วัดปากน้ำก็ได้ทุนมาสร้างอาคารเรียน ส.มหารัชม. อีกหนึ่งหลัง หรืออีกหลายอาคารท่านก็ได้ดำเนินการเช่นนี้จนในที่สุด

มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ได้เกิดขึ้นและเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาจนปรากฏเห็นเป็นปัจจุบันนี้ ซึ่งจากการที่ผมได้อธิบายมานี้แสดงให้เห็นว่าพระเดชพระคุณพระเทพปริยัติมุนี (สฤษฏ์ สิริธโร ,พศ.ดร.) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถรู้จักในการใช้คนและรู้จักหลักในการประสานความร่วมมือกับผู้อื่น และเพราะเหตุนี้แหละจึงทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านสามารถดำเนินการไปได้จนประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้าน”^{๕๕}

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่า การดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จของพระเทพปริยัติมุนี (สฤษฏ์ สิริธโร พศ.ดร.) นั้นเป็นการดำเนินการที่ต้องเป็นไปได้ด้วยหลักการใช้กลยุทธ์ในการบริหารในทุกรูปแบบดังที่ได้กล่าวมา และเราจะพบว่าสาเหตุที่แท้ก็อีกประการหนึ่งที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จก็คือการที่ท่านเป็นคนเด็ดขาด จริงจัง อดทน และขยันเอาการทำงานในเรื่องการมุ่งถึงความสำเร็จและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อบรรดาลูกหลานและประชาชนชาวพุทธทุกคนที่จะได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านนั่นเอง

^{๕๕} สัมภาษณ์ ละม่อม ไชโย อดีตผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครสวรรค์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.